

A szakképző iskolát végzettek iránti kereslet várható alakulása

2008. áprilisa és júliusa között a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) szervezésében egy 12 ezer vállalkozásra kiterjedő kérdőíves adatfelvétel zajlott le. Ezen kutatás célja az üzleti szektor szakképző iskolát végzettek iránti keresletének egy, illetve négy éven belül várható alakulásának – szakmánként és megyénként, illetve régióként történő – feltérképezése volt. A kutatás a szakképzett munkaerő iránti kereslet és kínálat megbecsülésén keresztül a regionális fejlesztési és képzési bizottságok (RFKB-k) elé terjesztett, képzési és beiskolázási szerkezetre – közelebbről a 2009/2010-es szakképzési beiskolázási keretszámok meghatározására – vonatkozó javaslat kialakításához nyújtott támogatást.

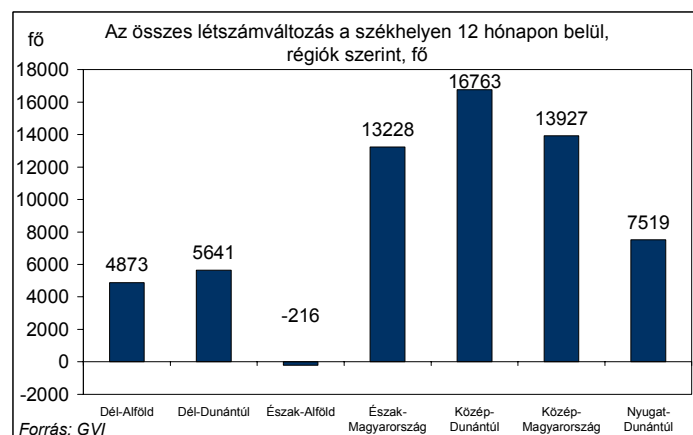
A kutatás során egy vállalati adatfelvétel eredményeire alapozva becsültük meg a versenyszektor várható, szakképzett munkaerőre vonatkozó keresletét és összehasonlítottuk a legfrissebb, rendelkezésre álló szakiskolai kibocsátási adatokkal (ezeket a KIR statisztikák alapján számoltuk). A kereslet és a kínálat eltéréseinek meghatározásakor azt az elvet követtük, hogy a lehetséges és a szükséges beavatkozás (a jelenlegi szakiskolai keretszámok csökkentése, illetve növelése) területeit ún. kritikus értékek átlépésével határozzuk meg. A kritikus értékek átlépése (a kínálat és a kereslet nagymértékű eltérése) esetén javasoltuk azt, hogy meg kell, illetve meg lehet fontolni a beavatkozást, a korábban érvényes szakiskolai keretszámok felülvizsgálatát.

A kutatás az első kísérlet arra nézve, hogy a szakiskolai beiskolázási keretszámokat ellenőrizhető empirikus adatokra és számításokra alapozva határozzák meg. Hosszú távú célja a várható kereslet és kínálat becslésére alkalmas adatforrások felkutatása, valamint egy öntanuló, a becslési tapasztalatokat is figyelembe vevő rendszer kiépítése. Ezt a feladatot több jól definiált megfigyelés, rendszeres adatfelvételek, pályakövetéses vizsgálatok folytatása (pontosabban elkezdése) révén lehet megvalósítani. Az elemzés egyik tanulsága az, hogy felhívja a figyelmet a szakiskolai kibocsátás és munkaerő-piaci érvényesülés felmérésének fontosságára és az ehhez szükséges adatbázisok kiépítésének elengedhetlenségére.

Nemzetközi tapasztalatok

Mivel ezen a téren hiányoznak a megfelelő hazai tapasztalatok, kutatásunk során áttekintettük a közép- és hosszú távú munkaerő-piaci előrejelzések legfontosabb nemzetközi példáit és azok hazai alkalmazásának feltételeit.

A nemzetközi példák feltérképezése során az derült ki, hogy a megbízhatóan és rendszeresen szolgáltatott munkaerő-piaci előrejelzések számos előnnyel járnak mind az állam, mind a gazdasági szereplők számára. Azonban meg kellett állapítanunk, hogy Magyarországon hiányoznak egy ilyen modell kialakításának előfeltételei és ezek csak középtávon, 4-5 éves előkészítő munka után alakíthatók ki. Ezen túl jelentős állami szerepvállalásra van szükség a szükséges adatbázisok és modellek kialakításához, ami az elkészült előrejelzések közjószág jellegéből fakadóan indokoltnak is tűnik. Fontos tanulság, hogy a sikeres külföldi modellek egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek az élethosszig tartó tanulásra, a megszerzett szaktudás megújítására; valamint hogy a piaci igények és a társadalompolitikai megfontolások kiegyensúlyozása folyamatos érdekegyeztetésen alapul.

A magyar szabályozási modell jelenleg a norvég (skandináv) tervezési rendszer irányába látszik elmozdulni, tehát érdemesnek tűnik e modell működésének részletesebb tanulmányozása, gyengéinek, erősségeinek alaposabb megismerése. Ugyanakkor, hosszú távon lehetséges az ausztrál – közgazdasági és matematikai modellezésen alapuló – rendszer kiépítése is, amely azonban a jelenlegi rendszerhez képest új és alapvetően eltérő reform-lépéseket tenne szükségessé már a jelenben is: a szakképzési rendszer bemeneti és kimeneti, valamint a munkaerő-piaci keresleti adatokat tartalmazó adatbázisok fejlesztését, rendszeres vizsgálatok és ezen belül is pályakövetéses vizsgálatok kialakítását, a résztvevők magatartását és a fontosabb összefüggéseket leíró matematikai modellek építését és tesztelését.

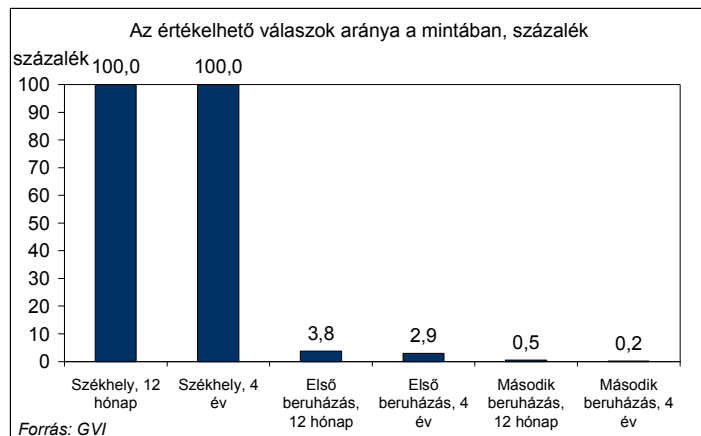
A javaslatok megfogalmazásához és a nemzetközi példák alkalmazhatóságának megállapításához kiindulási pontként használtuk a hazai szakképzési rendszer munkaerő-piaci illeszkedésének áttekintését. Idevágó hazai kutatások eredményei alapján megállapítható, hogy a rendszerváltás után csökkent a szakmunkások iránti kereslet és átalakult a kereslet szakmastruktúrája a gazdasági szerkezet változásaival összhangban. Ezeket a változásokat valamelyest követte a szakképzés teljes kibocsátása és szakmaszerkezete, azonban ez nem volt megfelelő mértékű, így romlott a szakképzés munkaerő-piaci illeszkedése. Továbbá, az érettségivel nem rendelkező szakmunkások relatíve egyre kevéssé tudják megújítani tudásukat életpályájuk során, képzésük egyre gyorsuló ütemben avul el.

A 2008-as adatfelvétel módszertani problémái

Mivel az adatfelvételt megelőző mintavételnél nem lehetett érvényesíteni a reprezentativitást biztosító előzetes szempontokat, a súlyozatlan minta torzításokat tartalmazott a valódi sokasági arányokhoz képest, ezért az adatokat súlyoznunk kellett. GDP-arányos súlyokat használtunk, melyeknek alapját az országos GDP ágazatok, régiók, illetve vállalatméret szerinti megoszlása képezte. Az elemzés számbeli eredményei így fenntartással kezelendők, mivel a súlyozás bizonyos véletlen zajokat, hibákat felnagyíthat. Az adatbázis egyéb forrásból származó torzításokat is tartalmaz, pl. a négy évre vonatkozó kérdésekre igen kevés megkérdézett tudott válaszolni.

A lehetséges és a szükséges beavatkozás területeit csak ún. kritikus értékek átlépésével tudtuk meghatározni, mivel csak egy adatfelvétel – nem ellenőrzött érvényességű – eredményei álltak rendelkezésünkre.

A munkaerő-piaci kereslet és a szakiskolai kibocsátás összevetését regionális szinten, FEOR-kódok szerint végeztük el; jóllehet a kutatási programba jobban illeszkedett volna a 2008-as OKJ-kódok alapján történő

összehasonlítás, azonban ez jelentős adatvesztéssel járt volna.

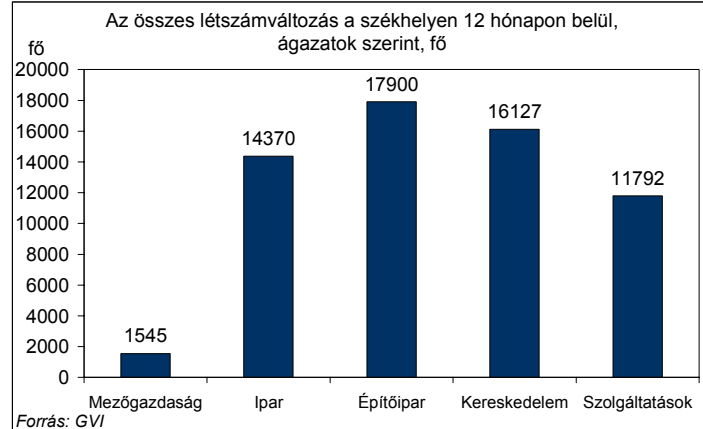
A kutatás nem terjedt ki a kereslet és a kínálat több fontos tényezőjére. A kínálatot befolyásoló egyéb tényezők között kell megemlítenünk a bérprémiumok és a belépési hajlandóság változását, a vállalati átképzések és a felnőttképzés révén a munkaerőpiacra lépőket, a munkanélküli szakképzettek munkaerőpiacra lépését, az inaktív státusból kilépő szakképzetteket, az adott szakmával rendelkező és adott lokális munkaerőpiacra belépőket (átköltözőket és ingázókat), valamint a több szakmával rendelkezők között a szakmát váltókat. A kereslet nem vizsgált tényezői között pedig a szakmák közötti helyettesíthetőség és annak változása, a közszféra kereslete, az újonnan alakult, illetve a piacra újonnan belépő vállalkozások munkaerő-kereslete, az adott lokális munkaerőpiacra betelepülő vállalkozások munkaerő-kereslete, valamint a meglévő cégeknél a nyugdíjba menő szakképzettek pótlása szerepel.

Az empirikus adatfelvétel eredményei fenntartásokkal kezelendők, mivel sok tényező kívül maradt a kutatás hatókörén. Néhány ezek közül: a mikro- és kis cégek már rövid távon sem tudnak választ adni a szakmáknaként várható keresletükre, az időhorizont növekedésével egyre bizonytalanabb és pontatlanabb válaszok születnek, a nagyobb beruházások várható keresletének becslése nem megoldott, a tőke-munka helyettesítés és a várható technológiai változások nem előreláthatók, csak mennyiségi paraméterek szerepeltek mind a keresleti, mind a kínálati oldalon, a kormányzati sokkok nem láthatóak előre, valamint az adatok érvényességének és pontosságának vizsgálata nem megoldott, mivel ehhez több adatfelvételre lenne szükség.

Néhány eredmény

A 2006/2007-es tanév szakiskolai kibocsátását a 2007 júliusa és 2008 júniusa közötti időszak munkaerő-piaci keresletével összevetve megállapítható, hogy a szakiskolai kibocsátás szerkezetében nem felel meg a munkaerő-piaci keresletnek és összességében jelentős szakiskolai túlképzés folyik. A munkaadói oldalon gyakran elhangzó érv, a szakmunkáshiány megalapozott hipotézisnek tűnik, valamint a szakmunkások kereslete és kínálata földrajzilag nem fedi át egymást a szakmunkások alacsony földrajzi mobilitása miatt.

A kereslet és kínálat összevetésekor felmerülő legalapvetőbb megfigyelésünk az volt, hogy a kínálat lényegesen kevesebb szakmát tartalmaz, mint a kereslet. Ez azt jelenti, hogy a munkaerő-piaci egyensúlytalanság egy jelentős része azokból a szakmákból származik, melyekben nincs szakiskolai kibocsátás, de van kereslet.

Nemzetközi tendenciák: a pénzügyi válság reálgazdaságra gyakorolt hatása

2008 szeptemberében bekövetkezett az amerikai hitelválság második hulláma, mely elérte Európát és Ázsiát is. A nemzetközi pénzügyi piacokat fenyegető krízis a reálgazdaságra is jelentős hatást gyakorol. Ennek oka az, hogy a hitelfeltételek szigorítása miatt a jövőben várhatóan visszaesik a szokásosan áruhitel segítségével megvásárolt árucikkek (például lakás, autó, háztartási- és szórakoztató elektronikai cikkek) iránti lakossági kereslet és a vállalati hitelezés is akadozott (akadozik) a válság elmélyülésének hónapjaiban. Ez az ipari, építőipari termelés visszaesését, az iparban foglalkoztatottak számának jelentős csökkentését okozhatja, mely már éves távlatban is a GDP növekedésének megtorpanásához és a munkanélküliek számának növekedéséhez vezethet. A foglalkoztatottság visszaesése a csökkenő jövedelmen keresztül negatívan hat vissza a termékek iránti keresletre, ezzel járulva hozzá a recessziós fenyegetettséghez. A hitelválság tovagyrúzó hatásai közé tartozik – talán egyetlen pozitívumként – az olaj világgpiaci árának csökkenése is, mely október végén elérte a 2007 májusa óta tapasztalt legalacsonyabb szintjét. Ez az ipari termelés visszafogásának és az ipar által támasztott, energia iránti globális kereslet csökkenésének egyik következménye.

A gazdasági válság reálgazdaságra gyakorolt hatása először az autógyártás visszaesésében mutatkozott meg. Októberben sok autógyár és autóiipari beszállító döntött termelésének visszafogásáról, gyártósorainak ideiglenes leállításáról és több helyen komoly elbocsátásokat is végrehajtottak. Emellett a hitelszűke az építőipari termelésre, valamint a háztartási- és szórakoztató elektronikai cikkek gyártó és forgalmazó vállalatokra is komoly negatív hatást gyakorol.

A müncheni Ifo gazdaságkutató intézet német iparra és kereskedelemre vonatkozó bizalmi indexe 2008 októberében jelentősen csökkent, folytatva a 2008 júniusa óta tartó tendenciát. A megkérdezett cégvezetők a következő hat hónapra vonatkozó kilátásaikat illetően igen szkeptikussá váltak. Az index értéke utoljára 2003-ban volt ennyire alacsony.

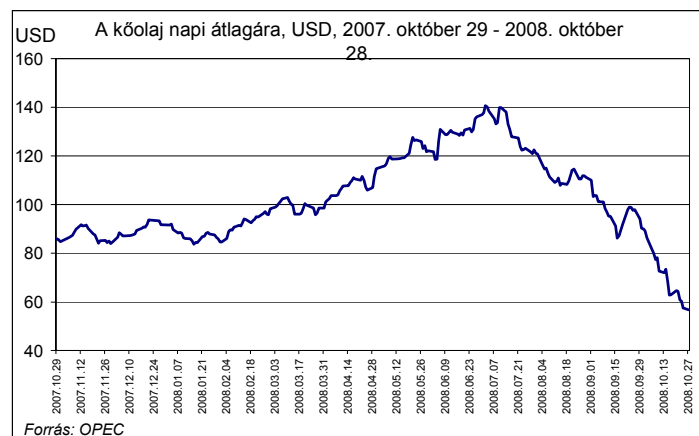
A francia statisztikai hivatal (INSEE) októberi felmérése során megkérdezett vállalatvezetők úgy látják, hogy az ipari konjunktúra ismét romlott: az INSEE üzleti bizalmi indexe 12 ponttal hosszú távú átlaga alá esett, mely a legalacsonyabb szint 1993 decembere óta.

2008 szeptemberében bekövetkezett az amerikai hitelválság második hulláma, mely elérte Európát és Ázsiát is. A nemzetközi pénzügyi piacokat fenyegető krízis a reálgazdaságra is jelentős hatást gyakorol. A pénzügyi piacokról indult válság globális, recessziós hangulatot okozó gazdasági krízissé mélyülhet, ahogy a hitel-feltételek szigorodása a lakossági kereslet visszaeséséhez, ezen keresztül pedig az ipari termelés csökkenéséhez vezet.

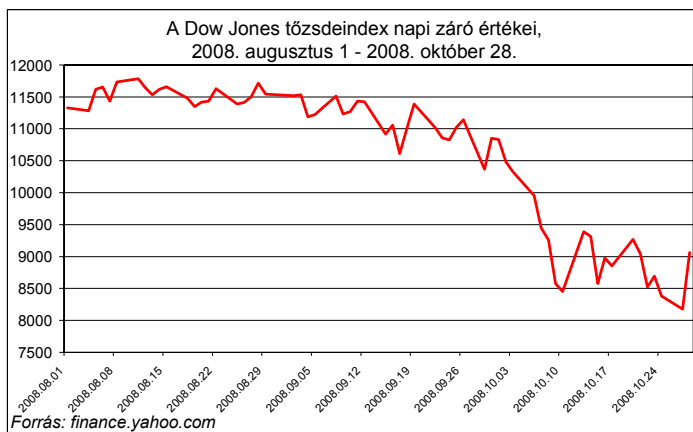
Az autóiipar

A gazdasági válság reálgazdaságra gyakorolt hatása először az autógyártók termelésének visszaesésében mutatkozott meg.

Október elején a General Motors jelentette be elsőként, hogy visszafogja gyártókapacitását a gazdasági válság okozta keresletcsökkenés miatt. A cég hozzávetőlegesen 1500 munkásától fog megválni három összeszerelő üzemében Michigan-ben és Delaware-ben, ezen kívül két németországi gyárának ideiglenes leállításáról, valamint brit és spanyol termelésének visszafogásáról is döntött. Az utóbbi hetekben autógyártók sora tett hasonló bejelentést. A PSA Peugeot-Citroen sochaux-i gyárában is megkezdődött a dolgozók három hétig tartó kényszerszabadsága. A francia Renault két hétig

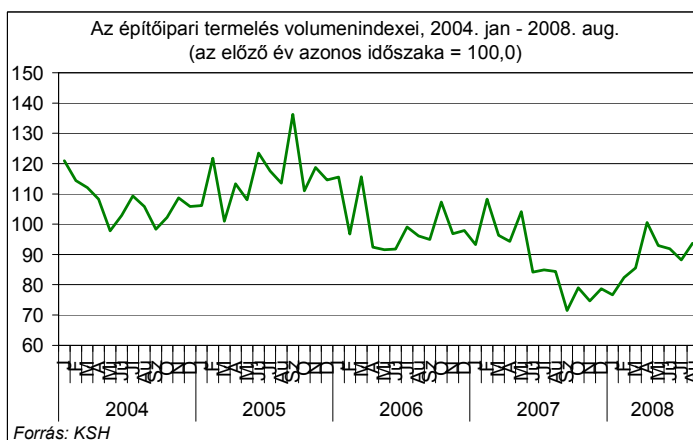
szünetelteti a termelést francia- és spanyolországi üzemeiben. A Chrysler úgy döntött, év végéig elbocsátja ötezer irodai dolgozóját. A General Motors tulajdonában levő Opel Németországban október 20-án újabb két hétig tartó leállást rendelt el bochumi telephelyén, majd a hó végén szintén két hétre leáll a gyártás további három üzemében is. A BMW lipcsei gyára az eladások szeptemberi, csaknem 15 százalékos visszaesése miatt kényszerül rá a négynapos leállásra. A Daimler öt héten át fogja szüneteltetni a gyártást december közepétől: bár a kecskeméti óriás-beruházás együttműködési megállapodását aláírta a cég, de a napokban azt is bejelentette, hogy 2008-as céljait visszafogva takarékosági programba kezd. A Skoda modelljei árának csökkentésével reagál a kereslet visszaesésére. A Dacia Mioveniben található üzemében is leáll a termelés négy napra (melynek következményeképpen az idei évre tervezett 310 ezernél 5200-zal kevesebb autót szállítanak ki), emellett november 13-án és 14-én a piaci igények változása miatt szüneteltetik a termelést.

A visszaesés a magyarországi autópárt sem kerülheti el. Az elmúlt hetekben csaknem tucatnyi magyarországi autópárti gyártó vagy beszállító cég jelentette be, hogy termelésének visszafogására, és így dolgozói létszámának csökkentésére kényszerül. A válság már október végére 700-800 elbocsátást okozott a magyar autópártban. A győri Rába-gyárból 260 embert küldenek el, ugyanitt az Audi 40 kölcsönzött dolgozója is elveszíti az állását. Ugyancsak a kölcsönzött munkaerő egy részétől, szintén 40 embertől válik meg a General Motorshoz tartozó szentgotthárdi Opel-gyár. Ágazati szakértők szerint a 250-300 magyar tulajdonban levő kis beszállítónál munkahelyek ezrei kerülhetnek veszélybe.

Az építőipar

Az építőipar területén a termelés visszaesése már 2007-ben elkezdődött, amikor 15 százalékkal csökkent a megbízások volumene az előző évhez képest. Ez a trend folytatódott 2008-ban is: még a pénzügyi válság jelenlegi hulláma előtt, 2008 nyarán tette közzé a KSH legfrissebb, júliusi eredményeit¹, melyek szerint az építőipar termelési volumene 2008 első félévében 11 százalékkal múlta alul a 2007-es adatokat. Egy, a vg.hu által idézett tanulmány² már 2008. júliusában azt tapasztalta, hogy az amúgy is rossz helyzetben levő építőipar az egész világon megszenvedi a pénzügyi válság következményeit. Az origo.hu cikke³ szerint az okozza a legfőbb problémát, hogy a válság nyomán a bankok erősen szigorítják a finanszírozási feltételeket, például csak nagyon óvatosan adnak kölcsönt a fejlesztő cégeknek, így visszaeshetnek az építőipari

¹ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/epi/epi20807.pdf>

² <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=232678&fr=rss>

³ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/valsag/20081014-penzugyi-valsag-krach-az-epitoiparban-visszaeso-megrendelesek.html>

beruházások. Emellett az ágazatban az árnövekedés elmaradt az inflációtól, az építőanyagok pedig folyamatosan drágulnak. A jövőre nézve az is valószínű, hogy a magánberuházók sok tervezett fejlesztést elhalasztanak, mivel a bankok várhatóan jelentősen emelni fogják a kötelező önrészt mind a magánszemélyek, mind pedig a beruházók számára. Szakértők szerint az építőipari recesszió következményeinek súlyossága attól függ, hogy a legnagyobb, 250 főnél többet foglalkoztató építőipari cégek körében lesz-e csőd, mert ez igen sok alvállalkozó megszűnését okozná.

A kereskedelem

A válság a kereskedelemben is begyűrűzik: a ruházatot, illetve szórakoztató- és háztartási elektronikai termékeket forgalmazó vállalatoknál a fogyasztás várható visszaesése miatt 2008 év végén nem érvényesíthető nagyobb mértékű áremelési igény. A kereskedők valószínűleg a saját profitjuk terhére lesznek kénytelenek tartani a jelenlegi árszintet.

Szakértők szerint az iparcikkekénél és a tartós fogyasztási cikkekénél számolni kell a kereslet visszaesésével. Az elektronikai termékekénél igen valószínű a forgalomcsökkenés, de a háztartási termékek forgalma vélhetően nem csökken majd olyan jelentősen, mint a szórakoztató elektronikai cikkeké. A hitelválság miatt megszigorított feltételek miatt nehezebben lehet majd hozzájutni az áruvásárlási hitelekhez, a bizalmi válság miatt pedig még azok közül is kevesebben gondolkodnak el áruhitelen, akik jó adósok lennének.

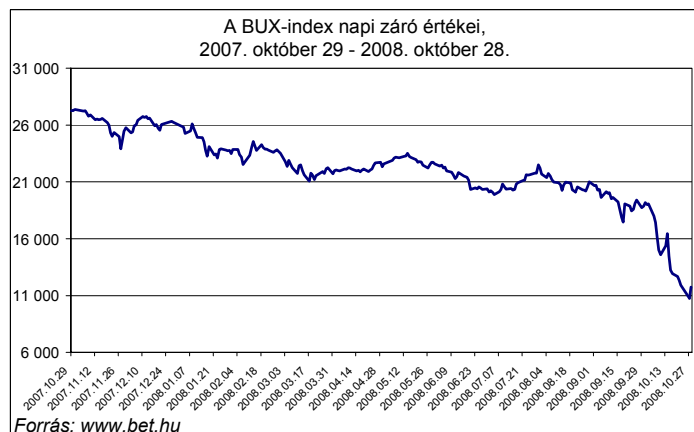
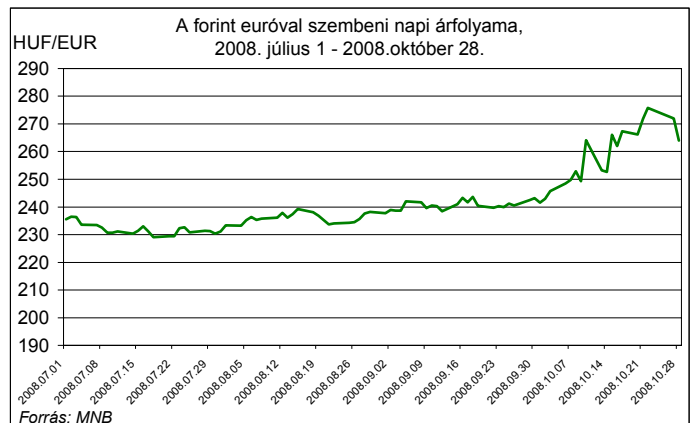
A kormány októberben 2,2-ről 0,2 százalékra módosította a háztartások fogyasztására adott növekedési prognózisát.

A foglalkoztatottság

A termelés visszaesése igen nagy valószínűséggel csökkenteni fogja a foglalkoztatottságot több iparágban is. Az exportban érdekelt cégek mellett a bankok és az építőipar alkalmazottainak állása inoghat meg a leghamarabb, ezek pedig a többi szektort is maguk után húzhatják.

Sok cég a hullámzó kereslet miatt kölcsönzött munkásokat alkalmaz, valószínűleg ők lesznek az elsők, akiknek megszűnik az állásuk, azaz nem hosszabbítják meg velük a szerződést. Ebből következően a munkaerő-kölcsönző cégek is a recesszió vesztesei közé lesznek sorolhatók. Példaként elmondható, hogy a Graboplast Zrt a tatabányai és kecskeméti gyáraiból 90 embert bocsátott el a válság miatt október végén, közülük 70 dolgozó bérelt munkaerő volt. Tatabányán egy műszaknyi embertől váltak meg, és a hétnapos munkarendet ötnaposra csökkentették.

Források: KSH, origo.hu, index.hu, vg.hu, portfolio.hu, FigyelőNet

Az Európai Unió gazdasága

A müncheni Ifo gazdaságtudató intézet német iparra és kereskedelemre vonatkozó bizalmi indexe 2008 októberében jelentősen csökkent, folytatva a 2008 júniusa óta tartó tendenciát. A vállalatok jelenlegi üzleti helyzetének megítélése nem változott a múlt hónap óta, a következő hat hónapra vonatkozó kilátásaikat illetően viszont jóval szkeptikusabbakká váltak. Az Ifo bizalmi indexének értéke utoljára 2003-ban volt ennyire alacsony.

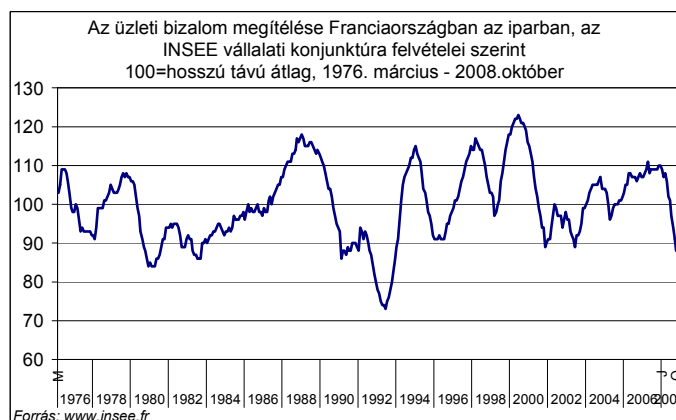
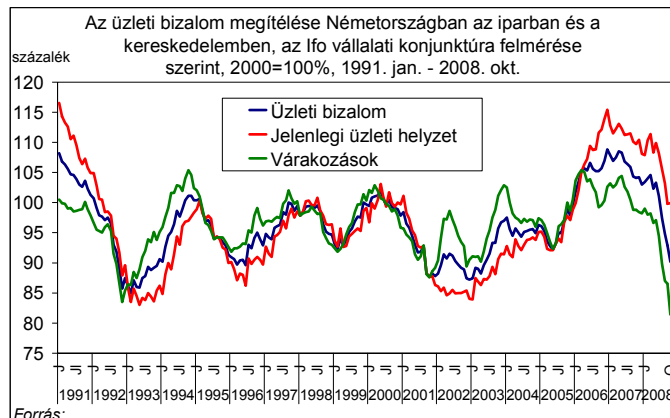
Az ipari vállalkozások körében a bizalmi index csökkenése októberben is folytatódott. A gyártók jelenlegi helyzetüket jóval kedvezőtlenebbnek ítélték, mint a megelőző hónapban, és a következő fél évet tekintve az üzleti helyzet további romlását prognosztizálják. Exportlehetőségeikkel kapcsolatban szintén visszaesésre számítanak. A megkérdezett vállalkozások kapacitáskihasználtsága alacsony és többségük nem tervezi új munkaerő felvételét.

Októberben az üzleti bizalom az építőiparban is csökkent némileg, de jelenlegi helyzetüket nagyjából változatlanak ítélik meg a cégvezetők. Az építőiparban az üzleti helyzet az év eddigi részében gyakorlatilag változatlan volt, most viszont az iparág cégvezetői kevésbé bizakodóak a következő féléves kilátásaikat tekintve. A kiskereskedelemben csak enyhén csökkent a bizalmi index értéke, a nagykereskedelemben pedig jelentősebb mértékben. Mindkét területre jellemző, hogy a vállalatvezetők jelenlegi üzleti helyzetüket kedvezőbbnek látják, mint múlt hónapban, a jövőt tekintve viszont pesszimistábbak.

Forrás: Ifo (<http://www.cesifo-group.de>)

A francia statisztikai hivatal (INSEE) októberi felmérése során megkérdezett vállalatvezetők úgy látják, hogy az ipari konjunktúra ismét romlott: az INSEE üzleti bizalmi indexe 12 ponttal hosszú távú átlaga alá esett, mely a legalacsonyabb szint 1993 decembere óta. Az ipari vállalatok vezetői úgy látják, kibocsátásuk növekedési üteme októberben újfent lassult. A késztermék-készletek volumene hosszú távú átlagos értéke felett maradt. A megrendelések volumene szokásos értéke alá csökkent, a külföldi megrendelések pedig enyhén bővült. A cégvezetők gyártásra vonatkozó egyéni bizalmi indexe elérte 1993 júliusa óta legalacsonyabb értékét és a megkérdezettek úgy látják, kibocsátásuk lassulása a következő hónapokban is folytatódni fog. Az általános kilátások – melyek a válaszadók általános ipari aktivitásra vonatkozó véleményét tükrözik – ismét erőteljesen romlottak. A vállalatvezetők lassuló áremelést prognosztizálnak a következő hónapokra.

Forrás: INSEE (<http://www.insee.fr>)

Publikáció esetén kérjük, hogy elemzésünkre az alábbiak szerint hivatkozzon:
MKIK GVI: Gazdasági Havi Tájékoztató,
2008 / október, Budapest,
2008-10-30